

מראי מקומות - קידושין ל"ח

חשיב מצוה קיומית כלל], וגם הקו' על הגר"א, אבל לפי הראב"ד, לכאו' צ"ל דאין מצוה לאכול מצוה כל ז', או דאינו ס"ל לתי' של תוס' (וע' בקה"י דג"כ צידד לתרץ קו' בדרך זה).

(ב) העיר **המנחת חינוך** (ו', ט"ז) על קו' תוס' בכלל, איך שייך לדחות הל"ת בכה"ג, הרי אין שייך לצמצם, ולכן ממ"נ, אם אוכל פחות מכזית, הרי אינו מקיים המצוה, וממילא עובר על האיסור חדש, ואם אוכל יותר מכזית,

הרי הוא עובר [ולפי הנצי"ב הנ"ל, שיש מצוה בכל האכילה הראשונה, א"ש כפשוטו, דמיירי דאכל לכל הפחות כזית, ואף מה שאכל טפי מזה נכלל בהמצוה]. וע' בסוף מצוה ק"ט

שכ' לחדש דכל היכא דהתורה נתנה שיעור, כגון באכילה וכדו', אין צריך לצמצם, אלא "התורה נתנה הצמצום לפי דעתנו", ובדעת האדם תליא מלתא, וא"כ כל מה שבדעתו הוא כזית, הרי זהו קיום המצוה, ושפיר יכול לאוכלו, ואי"צ לחוש שמא אכל טפי מכזית.

אולם ע' בקהלות יעקב (סו"ס ל"ה), דכ' דלעולם י"ל דצריך לשיעור כזית ממש, ומה שיכול לדחות הלאו באכילת כזית, י"ל דכיון דא"א לו לצאת המצוה בודאות א"כ אכל קצת יותר מכזית, א"כ גם קצת זה חשיב חלק של עשיית המצוה, והוי כמו הכשר מצוה, והרי גם הכשר מצוה דוחה ל"ת (ע"ש לראיותיו).

(ג) הק' ר' יונתן אייבשיץ (הובא קו' בקו"א לשאג"א צ"ו], ועוד), כיון דאמר' דבימי אבל משה נשתכחו ש' הלכות, וא' מהן הי' שיעורין, א"כ לא ידעו שיעור של מצוה, ואולי יאכלו מעט פחות או יותר, והוי שלא במקום מצוה, וא"כ איך ידחה האיסור חדש. ותי' הגר"י דכיון דמה דחצי שיעור אסור מן התורה הוא משום דחזי לאצטרופי, א"כ כאן, דאם מצטרף לשיעור לא יהי' אסור משום שיהי' מצוה, הו"ל לאכול כזית (ומבואר מדבריו דהשיעור ודאי אינו פחות מכזית), וא"כ אפי' אם השיעור הוא יותר גדול אינו עובר, דהשיעור מצוה והשיעור עבירה שוה (אלא דהקו"א מפפק בזה, דהא חזי לאצטרופי גם לאכילת חדש שלא במקום מצוה, ע"ש מש"כ בזה). עוד הביא לתרץ דיכול לאכול הכזית ראשון בפנ"ע, ולאכול הכזית ב' עם ב' כזיתי מרור, דאז ממ"נ, אם

(א) **אקרוב עומר והדר אכול - ע' תוס' שהביא**

מהירושלמי שהק', למה לא אכלו מצוה בליל פסח מהחדש, הרי לייתי עשה דמצוה ולדחי

ל"ת **חדש** [ולכאו' בסוגיא זו קו' זו ק' רק למ"ד דהיו נוהרים בחדש מיד, אבל למ"ד לאחר ירושה וישיבה, הא ודאי באמת אכלו מצוה, וכנ"ל]. ותי' הירו', דאין עשה דקודם דיבור

דוחה ל"ת דלאחר דבור. ופי' הפני יהושע (וכ"כ הקובץ הערות [ז', א']), דמה דאמר' בעלמא דעשה דוחה לא תעשה, הביאור הוא

משום דכיון דכתיב העשה "סתם", ע"כ כוונת התורה הוא דאפי' במקום הלאו צריך לעשות העשה. אבל בנוגע עשה שנצטוה

קודם מתן תורה, בזה אין שייך לומר כן, שהרי קודם מתן תורה עדיין לא הי' הלאו, וא"כ אין לומר דמה דנכתב העשה "סתם"

הוא לומר אפי' במקום הלאו. עוד תי' תוס', דגזורין כזית ראשון אטו כזית שני.

וביאר המרומי שדה, דאף דהירו' תי' באו"א, מ"מ הי' צריך תוס' לעוד תי', משום דמבואר ביבמות (ה') דאלים עשה אף קודם הדיבור

לדחות ל"ת, וא"כ לא סגי בתי' הירו'. ואי באחרונים כמה נדונים בתי' זו של תוס',

ונביא איזה מהם בקיצור. (א) ע' בקהלות יעקב (ברכות סי' ו') שהביא דברי ההעמק

שאלה (יתרו, שאילתא נ"ג), דס"ל דכל כזית שאוכל בליל פסח מצוה הוא. והק' עליו, א"כ

מה שייך לגזור כזית ראשון אטו כזית שני, הרי גם כזית שני מצוה הוא. וכ' (בסי' ז', ד"ה

וקצת) דאולי הך כזית שני דגזרי' עליו, ר"ל לאחר שכבר גמר מה שרצה לאכול לשם מצוה, ועכשיו אוכל בשביל אכילה בעלמא,

ולכן שוב לא הוי מצוה [ודק כל מה שאוכל שהוא חלק אכילת מצוה שלו יש עליו שם מצוה, אבל לאחר שכבר גמר מצותו, אין בזה קיום מצוה]. ולכאו' עדיין יש להעיר, לשי'

הגר"א והחזקוני (פ' בא) שיש קיום מצות אכילת מצוה בכל ז', א"כ עדיין קיום מצוה הוא, ולמה אינו דוחה. וע' בקובץ שעורים

(קמ"ג-קמ"ד) שהביא ששי' הראב"ד בתו"כ הוא דאף מצוה קיומית דוחה ל"ת (ולכן כ' דנשים יכולין ללבוש ציצית עם תכלת על

בגד פשתן), אבל שי' רעק"א הוא דמצוה קיומית אינו דוחה ל"ת. וא"כ, בשלמא לשי'

רעק"א, יש ליישב גם קו' הקה"י [ויש לדון בזה, דאולי לפי המרומי שדה הוי כל אכילתו חלק של המצוה חיובית, ולא

הפסק, ומה הנקט רק דאכלו חדש מיום ט"ז ואילך, אף דכבר אכלו בליל ט"ו, כ' הריטב"א משום דלא נקט אלא מה שעשו כן בלא הפסק, וזה הי' רק מט"ז ואילך.

(ג) והיו מסתפקין במן שבכליהם- הק' החי' הגרי"ז (סטנסילס, פ' בשלח), הא איכא לאו דלא יותירו ממנו עד בקר, ואיך הותרין מהמן. ותי' דלאו זה לא הי' נוהג אלא בשעה שהי' המן יורד, אבל משפסקה ירידת המן פסקו דיניו, ותו לא הי' נוהג עוד איסור להותיר. א"נ, דכאן הי' ע"פ הדיבור שנשאר.

(ד) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום... את מספר ימיך אמלא- לכאו' ק', האם צריך קרא לקרא. וכ' הפני יהושע (ר"ה יא.), דמקרא דויאמר אליהם, ה"א דמעשה דמשה רבנו כך הי', אבל אי"ז מגלה על כל הצדיקים. ומקרא דאת מספר ימיך אמלא ג"כ אינו מוכרח, די"ל דבא ללמד שני הדורות, כדאי' ביבמות (ג.). ועכשיו ביאור הגמ' כך הוא, איך ידע משה רבנו שימות באותו יום, הלא עדיין לא אמר לו הקב"ה לעלות אל הר העברים. אלא מאי, ע"כ הוא הבין דביאור הקרא דאת מספר וכו' בא ללמד דהקב"ה ממלא שנים של צדיקים, וכיון דידע דכלל ישראל עומד עכשיו ליכנס לארץ, א"כ ע"כ ימות באותו השנה, וכיון דזה הי' יום לידתו, ידע שימות היום.

(ה) שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ- פרש"י, שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו. ולכאו' משמע מדבריו דסגי בהא דבמציאות לא הי' היכי תמצא להיות מצווה בהמצוה, זה יהי' סברא שלא יהיו מצווין לעשותם בחו"ל אף לעתיד (במקום שיהי' שייך חיוב וקיום המצוה), ובאמת כן ס"ל לראב"ש. והק' החזון איש (אה"ע קמ"ח לסוגיין), הא שפיר הי' שייך במציאות מצוות אלו אף במדבר, שהרי קנו מן התגרים נכרים (כדאי' ביומא עה:), וכבר כ' תוס' לעיל (לו:): דמצוות אלו נהגו בשל גוים. ולכן הוא פי' דלא כרש"י, אלא דכיון דבחדש וערלה כתיב ביאה, ואף דלגבי כלאים לא כתיב בה ביאה, אבל כיון דילפי' מחדש, אינו יכול להיות עדיף מחדש.

צריך לאכול הכזית ב' של מצה, הא אין מצוות מבטלות זא"ז, ואם לאו, הרי המרוור מבטל המצה [ומסתמא ס"ל דהאיסור לבטל לכתחלה הוא רק מדרבנן]. וע"ע בקהלות יעקב (ל"ד) שכ' דביומא מבואר דרק שיעורין של עבירות נשכתח, ולא של מצוות (ומסתבר הוא, שהרי כולם היו עסוקים בעשיית מצוות, ואיך נשתכח שיעורן [אולם אולי שכחו דרך נס, וא"כ אין ראי']), וא"כ שפיר יכול לאכול כזית, ויהי' הלאו נדחה. ועוד תי' דלפי' דברי הנצי"ב הנ"ל א"ש, דהא כל מה שאוכל הוא חלק מהמצוה, וא"כ שפיר נדחה הלאו. (ד) עוד הקשו האחרונים מהא דאי' דאין יוצא במצה של טבל, לפי שאין איסורו מחמת חמץ אלא מחמת ד"א, וא"כ איך יוצא מצותו ע"י חדש, הא אין איסורו משום איסור חמץ אלא משום חדש. והקהלות יעקב (ל"ד, ב') כ' לתרץ דכיון דשייך שהאיסור חדש יהי' נדחה ע"י מצות אכילת מצה, א"כ שפיר י"ל דבאמת איסורו משום חמץ, דבמקום שהוא מותר מחמת העשה, בזה יהי' חל האיסור חמץ. עוד תי' בשם הזכר יצחק (פ'), דבאמת בזמן הבית היו ב' מצוות במצה, א) בערב תאכלו מצות, ב) על מצות ומרורים יאכלוהו. וא"כ, י"ל דכל התנאים שיש בדיני המצה, כולם דינים הם בדין בערב תאכלו מצות, אבל במצות על מצות ומרורים יאכלוהו ליכא דינים הללו, והראי' הוא מהא דגם בפסח שני יש מצוה דעל מצות ומרורים יאכלוהו, אף דאז אין שום איסור חמץ. (ה) ע"ע בהמקנה דהק' דגם אסור לקצור לפני העומר, ובזה אין שייך לומר עדל"ת, ע"ש מש"כ בזה. (ו) ע"ע בקהלות יעקב (ל"ד, ב') שהביא קו' הטעם המלך דצריך מצה שיהי' ראוי' לשבעה, וזה אינו ראוי' לו, דרק מותר עכשיו משום עדל"ת, ע"ש מש"כ בזה [ואולי לפי שי' הגר"א מיושב, דבכל ד' ג"כ איכא מצוה, ואם אמרי' דמצוה קיומית דוחה ל"ת, א"ש].

(ב) אלא למ"ד לאחר ירושה וישיבה ניכול לאלתר, לא הוו צריכי- הק' הריטב"א, הא ודאי הוו צריכי, דהא היו צריכים לאכול מצה, דצריך להיות מחמשת המינין, ואין שייך לצאת ידי חובתו במן. ותי' דאה"נ, דאכלו מיני' בליל פסח לחובת מצה כזית, והדר אכלו מן עד יום ט"ז (דאז יכלו המן שבכליהם), ומכאן ואילך אכלו חדש בלא

דכשמביאים ההלכתא דנהגו בחו"ל, כ' דלפ"ז למה כ' וכי תבואו, ללמדך זמן ביאה. ומבואר מזה, דבאמת הוי גילוי בדין התורה דערלת א"י, ולכן אין שייך לומר דהמיעוט בא למעט חו"ל, שהרי נכלל ממש בדין התורה.

(ט) **יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט-פרש"י**, שלא יראנו הלוקח כשלוקט מן ה[ספק] ערלה. וביאר החזו"א (אה"ע קמ"ח לסוגיין), דהיינו דאינו חייב לברר דפירות אלו מן הזקנות, אבל אם רואה שלקט מן הערלה, אסור [ומשמע מדבריו דלא הבין רש"י כהב"ח, אלא דכל זמן שאינו רואה שלקט מן הערלה ממש, מותר]. ובסוריא, רק אם כבר נתלשו מותר לו ליקח ממנו, אבל אינו יכול לצוותו לירד וללקוט. ולענין כלאים בחו"ל, מה דאי אפי' יורד ולוקט ובלבד שלא ילקטנו ביד, ביאר החזו"א דהיינו אפי' איסור ודאי יכול ללקוט, ובלבד שנעשה ע"י גוי, וגם שיהי' הכלאים של גוי, דאם של ישראל הוא, אפי' אם ליקט ע"י גוי יהי' אסור. אולם הביא החזו"א שהק' בביאור הגר"א (יורד רצ"ד, ל"ג) ע"ז, דהא אי' בסמוך דגם בספק ערלה יש מי שגורס זה וזה יורד ולוקט, ובלבד שלא ילקט ביד, ולפי פרש"י, יצא דלוקט מה שהוא ודאי ערלה, והרי תנינן ספק ערלה, ואיך נכלל זה בהמשנה דספק ערלה, וע"ע בתוס' הרא"ש מש"כ בזה. וע' בר"ן (טו: בדפיו) שפי' הסוגיא בשם אחרים באו"א, דבאמת לעולם הוי ספק, וע' בחזו"א שם איך שביאר דברי הר"ן, ואכמל"י.

(י) **כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בארץ אסור- ציין הגלה"ש** למה שהוכיח הרמב"ן (ב"ב כד. ד"ה אבל) מכאן, דאף דאמר ר' חנינא דרוב וקרוב הולך אחר הרוב, כאן הולכין אחר הקרוב, ואמרי' דמסתמא מגינה זו הוא, ומשום שאי"ז קרוב בלחוד, אלא הוא במקומו ממש הוא, וחזקה כאן נמצאו וכאן היו. ומשום דדרך הגננין למכור על פתח גינותיהן, לכן הוי כמקומו. וע"ע בשלנל"מ כאן שכ' כע"ז.

(ו) **כלאים שאיסורן איסור עולם- פרש"י**, זרע חטה וחרצן, אסורין הגפנים לעולם. והעיר העצמות יוסף, הא קיי"ל כר' יאשי', דס"ל דאינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. ותי' דנראה דדעת רש"י הוא דדברי ר' יאשי' אינם אלא לענין מלקות, אבל לענין איסור הנאה, בחד מינא סגי. וע"ש שכ' לרדק שכן הוא דעת הרמב"ם [אולם לכאו' צריכין מקור לחלק כן באיסור דאורייתא, וצ"ע].

(ז) **בזמן שהדרור נוהג בארץ נוהג בחו"ל, וכו'- לכאו' ק'**, דהיכא שאין דרור נוהג בארץ, היינו משום דחסר התנאי דכל יושביה עליה. וא"כ, לכאו' חו"ל לא עדיף מא"י, ומצד עצמו לא יהי' דין דרור, לפי שאין כל יושביה עליה. וביאר המקנה דכיון דריבתה תורה שדין שלוח עבדים שייך בחו"ל, ה"א דרק בא"י יש חילוק בין בזמן הבית לשלא בזמן הבית, אבל בחו"ל אין שום חילוק, קמ"ל דגם בחו"ל יש חילוק בין בזמן הבית לשלא בזמן הבית.

(ח) **אמר ר' יוחנן הלכה למשה מסיני- ע' בחי' הגר"ח על הרמב"ם** (מאכ"א י', ט"ו), שכ' לחקור בגדר ההלכה למשה מסיני זו, האם חידש התורה שיש איסור חדשה של ערלה בחו"ל, או דלמא גילתה התורה דהדין ערלה דאי' בא"י שייך גם בחו"ל. וכ' שיש נפק"מ בזה לענין נטע רבעי, דאם ההלכה באה לגלות דגם ערלת חו"ל נכלל בפרשת ערלה, א"כ גם יהי' בדין נטע רבעי, שהרי אתקש לערלה, אבל אם הוא איסור חדש לגמרי מהללמ"מ, א"כ ממילא דאין איסור רבעי שייך לזה, דעל מה דנאמרה ההלכה נאמרה ועל מה שלא נאמרה לא נאמרה. וע"ש שכ' שהוא לכאו' מח' הראשונים, דהרמב"ם פסק דהאוכל ערלת חו"ל מכין אותו מכת מרדות, ואם הוי רק גילוי בעלמא, לכאו' הוי נכלל בדין התורה, ולוקה מלקות ארבעים (ולכאו' לפי"ז יש גם לפרש שי' התוס' רי"ד בסוכה [לה].) שכ' דערלת חו"ל מותר בהנאה, דאם ההלכה הוא רק גילוי דדין ערלה הוא ג"כ בחו"ל, איך שייך לחלק ביניהם, אבל לפי הבנת הגר"ח בהרמב"ם, א"ש). אולם מהשאלות והבה"ג דייק להיפוך,